

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ๒) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed - Method Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ พระสงฆ์ในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จำนวน ๑๒๖ คน ซึ่งใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร่ ยามานะ (Taro Yamane) และวิเคราะห์ข้อมูลโดย ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) หาค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Different : LSD.) และการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบทซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง ๒๑-๔๐ ปี จำนวน ๔๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗ มีพรรษาระหว่างผู้มี ๖-๑๐ พรรษา จำนวน ๕๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๙ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีจำนวน ๗๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๗ มีการศึกษาระดับนักธรรมตรี มีจำนวน ๔๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๕ ส่วนการศึกษาเปรียญธรรมส่วนใหญ่ไม่มีเปรียญธรรม มีจำนวน ๑๐๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๗

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

๕.๑.๔ สรุปปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก” ครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอในการแก้ไขซึ่งจำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

ด้านการปกครอง พบว่า ขาดความเด็ดขาดในการดูแลอย่างทั่วถึงและยังย่อหย่อนในการปกครองเกินไป พระภิกษุผู้บวชใหม่ไม่ให้ความเคารพพระภิกษุผู้บวชก่อน พระลูกวัดไม่ค่อยเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้บังคับบัญชาหรือเจ้าอาวาส พระภิกษุยังมีการขัดแย้งกันภายในวัด และความขัดแย้งระหว่างบ้านกับวัด การติดต่อสื่อสารไม่ชัดเจน และการประสานงานในการทำงานล่าช้า

ด้านการศาสนศึกษา พบว่า ขาดงบประมาณในการดำเนินงานในเรื่องสนับสนุนการศึกษา ขาดสถานที่ทำการศึกษสำหรับพระภิกษุสามเณร ขาดอุปกรณ์ศึกษา เช่น หนังสือเรียนที่เกี่ยวข้องกับนักธรรมและเปรียญธรรม เป็นต้น การเดินทางที่ไม่ค่อยสะดวกในการไปเรียนของพระภิกษุสามเณร ขาดบุคลากรในการดำเนินงาน และครูผู้สอนนักธรรมและเปรียญธรรม

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ยังขาดบุคลากรที่มีคุณภาพ ไม่เพียงพอเท่าที่ควร โดยเฉพาะด้านพระภิกษุสามเณร ผู้มีความรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติด้านกรรมฐาน ขาดงบประมาณการสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม เปรียญธรรม และสายสามัญสำหรับพระภิกษุสามเณร การให้ทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนที่สอบธรรมศึกษาได้ยังไม่มากเท่าที่ควร การสนับสนุนในเรื่องทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีการศึกษาในระดับสูงค่อนข้างน้อย ขาดการจัดตั้งกองทุนสำหรับครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งนักธรรมและเปรียญธรรม

ด้านการเผยแผ่ พบว่า การจัดอบรมให้แก่พระภิกษุสามเณรและศาสนิกชนทั่วไปยังค่อนข้างน้อย การเผยแผ่ธรรมเสียงตามสายของวัด และการจัดสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับธรรมะยังค่อนข้างน้อย พระภิกษุผู้บวชใหม่ยังขาดการอบรมพระธรรมวินัย จรรยา มารยาท พระภิกษุยังขาดการทำวัตรสวดมนต์ แต่จะทำวัตรสวดมนต์แค่ช่วงในพรรษาเท่านั้น ขาดการจัดการบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนา การอบรมสั่งสอนประชาชนให้มีคุณธรรมและศรัทธา

ด้านการสาธารณูปการ พบว่า ขาดการดูแลรักษาความสะอาดเสนาสนะ และบริเวณสถานที่ ต่าง ๆ ภายในวัด ขาดปัจจัยในการทำนุบำรุงซ่อมแซมอาคารสถานที่ เกิดปัญหาความไม่เข้าใจกันเรื่องการจัดการการดำเนินงาน ขาดความร่วมมือกันทั้งสองด้านคือ วัดกับบ้าน อาคารสถานที่บางวัดขาดการดูแลในการบูรณปฏิสังขรณ์ให้เรียบร้อย

ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า ขาดจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมอาชีพและรายได้แก่ชาวบ้าน ขาดการดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนยังน้อยเกินไป การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชนค่อนข้างน้อย ไม่มีการจัดตั้งมูลนิธิเพื่อให้สงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีความเดือดร้อน

๒) ข้อเสนอแนะ

ด้านการปกครอง พบว่า พระภิกษุผู้บวชใหม่ต้องให้ความเคารพพระภิกษุผู้บวชก่อนตามพระธรรมวินัยที่บัญญัติไว้ ผู้บังคับบัญชาตั้งแต่ระดับเจ้าคณะอำเภอจนถึงระดับเจ้าอาวาสต้องมีความเด็ดขาดและความชัดเจนในเรื่องการบังคับใช้กฎระเบียบในการปกครองในแต่ละวัด พระลูกวัดต้องเชื่อฟังผู้บังคับบัญชาหรือเจ้าอาวาส และต้องปฏิบัติตนที่ดีต่อผู้บังคับบัญชาในเรื่องการให้เคารพเชื่อฟัง พระภิกษุควรหันมาทำความเข้าใจกัน บ้านกับวัดควรปรับความเข้าใจกันและรู้จักมีน้ำใจต่อกัน ควรมีการติดต่อสื่อสารที่ชัดเจน แจ้งการทำงานหรือมีการประชุมต่าง ๆ เพื่อให้ได้ทราบอย่างทั่วถึงกัน

ด้านการศึกษา พบว่า ควรของบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อสนับสนุนเรื่องการศึกษาของพระภิกษุและสามเณร เจ้าอาวาสต้องเป็นธุระเรื่องการจัดหาหนังสือเรียนให้กับพระภิกษุสามเณรเพื่อได้ใช้ในการเรียนนักธรรมและเปรียญธรรม จัดสร้างหรือหาสถานที่ที่ศึกษาให้พอเพียงต่อการศึกษาเพื่อเป็นที่เรียนของพระภิกษุสามเณร จัดหายานพาหนะในการเดินทางของพระภิกษุสามเณร เพื่อที่จะได้สะดวกในการเดินทางไปเรียน ควรจัดหาครูสอนนักธรรมและเปรียญธรรมที่มีประสิทธิภาพในการสอน

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ควรจัดหางบประมาณการสนับสนุนการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม เปรียญธรรม และสายสามัญสำหรับพระภิกษุสามเณร ควรจัดหาพระอาจารย์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับกรรมฐาน เพื่อที่จะสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรในเขตการดูแล ควรมีการให้ทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนที่สอบธรรมศึกษา เพื่อเป็นกำลังใจสำหรับนักเรียนที่สอบผ่านในแต่ละระดับ ควรมีการสนับสนุนในเรื่องทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนให้มีการศึกษาในระดับที่สูงๆ ขึ้นไป ควรมีการจัดตั้งกองทุนสำหรับครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งนักธรรมและเปรียญธรรม

ด้านการเผยแผ่ พบว่า ควรให้พระภิกษุสามเณรและศาสนิกชนทั่วไป ได้มีการจัดอบรมธรรมะหรือหลักการปฏิบัติหรือควรจัดให้มีการสนทนาธรรมกันตามสมควร โดยจะจัดในรูปแบบการอบรมหรือเข้าค่ายไปปฏิบัติธรรม และการจัดสื่อสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับธรรมะให้มากยิ่งขึ้น พระภิกษุผู้บวชใหม่ต้องได้รับการอบรมพระธรรมวินัย จรรยา มารยาท จากพระอาจารย์หรือเจ้าอาวาสอย่างสม่ำเสมอ ควรมีการเผยแผ่ธรรมเสียงตามสายของวัด เจ้าอาวาสต้องเป็นผู้นำในการทำวัตรสวดมนต์ทุกวัน เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกวัด จัดให้บรรยายธรรมทุกวันหลังจากการทำวัตรสวดมนต์ และแทรกการสอนเรื่องศาสนพิธีแก่ศาสนิกชนได้เข้าใจอย่างถูกต้อง

ด้านการสาธารณูปการ พบว่า ควรดูแลรักษาความสะอาดเสนาสนะ และบริเวณสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัดอยู่เสมอ เพื่อให้วัดมีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อหางบประมาณปัจจัยมาทำการทำนุบำรุงซ่อมแซมอาคารสถานที่และเสนาสนะ อธิบาสสร้าง ความเข้าใจแล้วต้องทำงาน และดำเนินงานให้โปร่งใสทุกเรื่อง คณะสงฆ์และผู้นำชุมชนควรมีการปรึกษาหารือกัน สร้างศรัทธาจากในหลายๆพื้นที่เพื่อสร้างความเข้าใจทั้งสองฝ่ายระหว่างบ้านกับวัด ให้เจ้าอาวาส และพระภิกษุสามเณรในวัดช่วยกันสอดส่องดูแลให้อยู่ในสภาพที่น่าดู

ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า จัดตั้งกองทุนให้แก่ชาวบ้าน เพื่อส่งเสริมอาชีพและรายได้ ควรมีการดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนให้มีความเจริญ ควรมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชน ซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ จัดตั้งมูลนิธิเพื่อให้

สงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีความเดือดร้อนจากภัยต่างๆ เช่น ภัยจากธรรมชาติ ต้องมีการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอย่างจริงจัง และจัดอบรมประชาชนเพิ่มให้มากขึ้น

๕.๑.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก(In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับข้อเสนอแนะและประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตากครั้งนี้ทำให้ทราบถึงข้อเสนอแนะ ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

๑) ด้านการปกครอง พบว่า ให้พระภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ เพื่อเป็นเนืองนิตย์ของพุทธศาสนิกชน และเพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวต่อไป มีระเบียบการปกครองวัดตามระเบียบและกฎหมายเถรสมาคม และระเบียบตามอาณัติสงฆ์หนเหนือ และปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมของทางราชการ มีการสั่งสอนให้พระภิกษุสามเณร และศิษย์วัดรู้จักรับผิดชอบ มีความยึดมั่นในศีลธรรม วัฒนธรรม ตลอดจนให้รู้คุณค่าของวัดและพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และควรมีการจัดประชุมร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์ ไวยาวัจกรวัด กรรมการวัด และประชาชนในเขตอำเภอน้อยเดือนละครั้ง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดและเพื่อความสามารถภายในวัดและชี้แจงแนวทางและการแก้ไขในการปกครองและการปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้บังคับบัญชาหรือเจ้าอาวาส ต้องปฏิบัติตนให้เป็นผู้นำเชื่อถือและน่าเคารพเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในเรื่องการเคารพเชื่อฟัง พระเถระผู้ใหญ่ควรมีการพูดคุยหรือสั่งสอนเรื่องพระธรรมวินัยแก่พระใหม่หรือสามเณรตามความสมควร ควรจะดูแลพระภิกษุสามเณรภายใต้การปกครองอย่างเป็นธรรม และควรออกกฎระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยอยู่ภายในวัดพร้อมกับบทลงโทษเมื่อทำผิดอย่างชัดเจน

๒) ด้านการศึกษา พบว่า อยากให้พระภิกษุสามเณรมีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในอำเภอบางกระทุ่ม ส่งเสริมให้ประชาชนในเขตของอำเภอบางกระทุ่ม ที่เข้ามาบวชใหม่ได้ศึกษานักธรรมชั้นตรีในช่วงเข้าพรรษา และจัดอบรมพระนวกภูมิในช่วงพรรษาทุกปี และส่งเสริมสถานศึกษาที่มีเด็กนักเรียน ให้ได้เข้าสอบธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก จัดสร้างหรือหาสถานที่ที่ศึกษาให้พอเพียงต่อการศึกษาเพื่อเป็นที่เรียนของพระภิกษุสามเณร เจ้าอาวาสควรให้การสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม แผนกบาลี และทางโลก แก่พระภิกษุสามเณรอย่างเต็มความสามารถ ควรมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและเด็กนักเรียนที่สอบผ่านเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ ควรสนับสนุนให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นครูสอนนักธรรมและเป็นครูสอนบาลี พร้อมทั้งต้องสนับสนุน ส่งเสริม ให้เรียนการศึกษาสามัญในระดับต่างๆ เช่น มัธยมศึกษา อุดมศึกษา เป็นต้น

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ให้วัดทุกวัดในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ในอำเภอบางกระทุ่ม เป็นศูนย์กลางชักชวนให้ประชาชน ช่วยกันสนับสนุนด้านปัจจัยให้แก่เด็กและเยาวชนในเขตอำเภอบางกระทุ่ม ได้นำไปเป็นทุนในการศึกษาในระดับต่างๆ แะควรมีการยกย่องส่งเสริม ส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานการศึกษา เช่น บริจาคเงินช่วยเหลือสร้างอาคาร มอบอุปกรณ์การเรียนการสอน ทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน จัดสถานที่ของวัดให้เป็นที่พักอบรมในเรื่องของศีลธรรมแก่เยาวชนและผู้สนใจ จัดหาครูสอนพระปริยัติธรรมที่มีประสิทธิภาพ มาสอนแผนก

นักรรรม แผนกบาลี และธรรมศึกษา และรัฐบาลควรมีการสนับสนุนงบประมาณการศึกษาของ พระภิกษุสามเณร และเด็กนักเรียนทุกระดับชั้น และนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ หรือตั้งกองทุนเพื่อ การศึกษาสำหรับพระภิกษุและคฤหัสถ์ ผู้ที่สนใจในการศึกษา และมีการแจกทุนสำหรับพระภิกษุและ นักเรียนผู้ที่สอบนักรรรมและธรรมศึกษาผ่านในแต่ละระดับชั้น

๔) ด้านการเผยแผ่ พบว่า วัดทุกวัดในเขตการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอบางกระทุ่ม ต้องมีการเผยแผ่ธรรมะโดยการให้ธรรมะเสียงตามสายของแต่ละวัด เพื่อให้แก่ศาสนิกชนในอำเภอบาง กระทุ่มได้เข้าใจถึงแก่นแท้ของหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง จัดให้มีการทำบุญทุก วันพระ ปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น โดย เชิญชวนพุทธศาสนิกชนร่วมทำบุญตักบาตร รักษาศีล เจริญเมตตา ภาวนา ฟังพระธรรมเทศนาและ ปฏิบัติธรรม จัดสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมะเพื่อแจกจ่ายให้กับประชาชน วัดแต่ละวัดควรนำเอา เทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเผยแผ่ธรรมะให้มากขึ้น เพื่อเปิดรับความรู้ใหม่ๆ ให้กับประชาชนได้ เข้าใจถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้ง่ายขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจถึงธรรมะ และควร ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

๕) ด้านการสาธารณูปการ พบว่า เจ้าอาวาสควรมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือสำนักงาน และจัดให้มีผู้รับผิดชอบ เพื่อให้ความสะอาดแก่ญาติโยมที่มาติดต่อประสานงานกับทางวัด วัดทุกวัด ต้องให้การดูแล ซ่อมแซม ศาสนสมบัติ ศาสนวัตถุของวัด เช่น ศาลา กุฏิ วิหาร เป็นต้น ที่ชำรุดทรุด โทรม ให้กลับมาอยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดี มีการแบ่งแยกเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตต่างๆ เป็นสัดส่วนตามความเหมาะสมของวัด วัดเสนาสนะที่แข็งแรง สวยงาม ประหยัด และปรับปรุงทัศนียภาพให้ เหมาะสม เจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณร และศิษย์วัด ต้องช่วยกันสอดส่องดูแลศาสนสมบัติ ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน เสนานะ ให้สามารถให้ประโยชน์ได้ตลอดเวลา ส่งเสริมให้วัดเป็นสถานที่สะอาด สงบ ร่ม รื่น ร่มเย็น เป็นศูนย์รวมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่วัดและชุมชน และเหมาะสำหรับการบำเพ็ญบุญ บำเพ็ญกุศลของพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาทำบุญในวัด และจัดให้มีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ เพื่อ อำนวยความสะดวกแก่ญาติโยมที่มาทำบุญหรือติดต่อในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ

๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า ให้การสนับสนุน เช่น สร้างห้องสมุดประชาชน ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ ศาลาอบรมธรรม และจัดตั้งกองทุนสำหรับไว้ใช้จ่ายในด้านการสร้างสิ่งปลูกสร้าง ที่ไว้ใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ได้ให้ความอนุเคราะห์ ช่วยเหลือ สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ บริเวณรอบวัด เช่น การจัดสร้างสถานที่เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ลำบากและเดือดร้อน และดำเนินการ เกี่ยวกับงานฌาปนกิจศพทุกรายที่นำมาตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัดด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน จัดสถานที่ให้มีการอบรมเรื่องโทษของยาเสพติดให้โทษ โดยมีหน่วยงานทางราชการคอยสนับสนุน อบรมสั่งสอนและให้กำลังใจกับผู้ที่มีปัญหา และให้ความรู้สั่งสอนกับผู้ที่เกี่ยวข้องเรื่องยาเสพติดและ อบายมุขต่างๆ อีกทั้งควรมีผู้สนับสนุนในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ บริเวณรอบวัด และจัด กิจกรรมที่สร้างสรรค์ระหว่างวัดและชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดกับชุมชน จัดสร้าง ศาลาประชาคมเพื่อสำหรับไว้ใช้ในการประชุมต่างๆ ภายในชุมชน เป็นต้น

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูล การวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก มีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒.๑ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยภาพรวม

จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระใบฎีกาจิตวัตร ฐวชชโย (ทนนาน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ในสถานศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่าเรื่อง ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ในสถานศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=4.23$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่าด้านเทคนิคการเผยแผ่ของพระธรรมทูต ($\mu=4.26$) และด้านสื่อการเผยแผ่ของพระธรรมทูต ($\mu=4.27$) ก็อยู่ในระดับมาก^๑

๕.๒.๒ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตากจำแนกเป็นรายด้าน

๑. จากผลการวิจัยด้านการปกครอง

ผลการวิจัยด้านการปกครอง พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ด้านการปกครอง อยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก คณะสงฆ์ในอำเภอบ้านตากได้มีการจัดประชุมพระภิกษุ เพื่ออบรมสั่งสอน ด้านวัตรปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย การออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ การควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีอันดีงาม มีหลักการและแนวนโยบายในการปกครองที่ชัดเจน และมีการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระวิฑูรย์ ฐานเมธี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า

ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก

^๑พระครูใบฎีกาจิตวัตร ฐวชชโย (ทนนาน), “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ในสถานศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

ทุกด้านการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า ประชาชนที่มีเพศ สถานภาพสมรส และอาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ และการศึกษา ที่ต่างกันมีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕

ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า พระภิกษุสามเณรมีมาก จึงทำให้ผู้ปกครองดูแลไม่ทั่วถึง ผู้ปกครองไม่ทราบปัญหาที่แท้จริงของผู้ได้บังคับบัญชาการศึกษาในประโยคบาลีชั้นสูงๆ ยังมีน้อย ขาดครู-อาจารย์ที่ทำการสอนนักธรรมและบาลีในชั้นสูง ยิ่งขาดบุคลากรที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะด้านพระภิกษุสามเณร ผู้มีความรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติด้านกรรมฐาน การสนับสนุนในเรื่องทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีการศึกษาในระดับสูงค่อนข้างน้อย มีการจัดอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่พระภิกษุสามเณร และบุคคลทั่วไปยังค่อนข้างน้อย ประชาชนไม่ค่อยมีโอกาสได้ฟังธรรมมากนัก นอกจากตามเทศกาลต่างๆ การจัดสรรที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณรของแต่ละวัด ยังไม่ค่อยดีเท่าที่ควร รูปแบบการก่อสร้างของแต่ละวัดมีความแตกต่างกันมาก บางวัดมีสิ่งก่อสร้างเกินความจำเป็น การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนรอบๆ วัดยังมีน้อย และการจัดกิจกรรมที่เป็นส่วนรวมบางอย่างไม่ควรจัดภายในวัด

ส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ควรแบ่งการปกครองในส่วนย่อยๆ เพื่อการปกครองได้ทั่วถึง เพิ่มความเข้มงวดในการตรวจตราภายในวัด ควรจัดให้มีการประชุมพระภิกษุสามเณรทุกๆ เดือน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ควรจัดให้มีการกุฎระเบียบอย่างเท่าเทียมกัน ควรมีการสนับสนุนการศึกษาของพระภิกษุสามเณรจากรัฐบาลและเอกชน ควรสนับสนุนการศึกษานักธรรมและบาลีในชั้นสูงๆ ควรสรรหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในนักธรรมและบาลีในชั้นสูงๆ มาทำการสอน ควรมีการสนับสนุนการศึกษาทางโลกและทางธรรม ควรมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรที่สอบผ่านเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ เพิ่มบุคลากรควรมีการสนับสนุนในเรื่องทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนให้มีการศึกษาในระดับที่สูงๆ ขึ้นไป ควรจัดตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษาธรรมะ สำหรับบุคคลทั่วไป และพระภิกษุสามเณร ส่งเสริมและจัดอบรมพระภิกษุนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรให้พระภิกษุสามเณรได้มีการจัดอบรมธรรมะหรือหลักการปฏิบัติหรือควรจัดให้มีการสนทนาธรรมกันตามสมควร ควรมีการจัดค่ายคุณธรรม หรือค่ายพุทธบุตรอยู่เสมอๆ ควรเน้นในเรื่องหลักธรรมในการแสดงธรรมให้มากกว่านี้ ควรมีการจัดสรรที่อยู่ให้เพียงพอกับจำนวนของพระภิกษุสามเณรเพื่อลดความแออัด ควรมีการควบคุมการก่อสร้างไม่ให้เกินความจำเป็น ควรทำความเข้าใจในการใช้ที่ดินสาธารณะเพื่อความสามัคคี ควรมีผู้สนับสนุนในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ บริเวณรอบวัด และไม่ควรถูกจัดกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาภายในบริเวณวัด^๒

^๒พระวิสุรย์ ฐานเมธี, “การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.)

๒. จากผลการวิจัยด้านการศาสนศึกษา

ผลการวิจัยด้านการศาสนศึกษา พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ด้านการศาสนศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากคณะสงฆ์ในอำเภอบ้านตาก จัดให้มีการเรียนการสอนนักธรรมและเปรียญธรรม การสรรหาและพัฒนาครูผู้สอนนักธรรมและเปรียญธรรม มีการจัดทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุที่เรียนนักธรรมและเปรียญธรรม การควบคุมเรียนการสอนนักธรรมและเปรียญธรรมตามคำสั่งของมหาเถรสมาคม และให้มีการอบรมนักธรรมและเปรียญธรรมก่อนสอบแต่ละปี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุโข (พรสุทธิชัย พงศ์)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า

ประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอนเท่ากับ ๓.๙๕ ด้านการบำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติเท่ากับ ๓.๗๘ ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลเท่ากับ ๓.๖๑ และด้านการบริหารและการปกครองเท่ากับ ๓.๕๖ ตามลำดับ

การเปรียบเทียบทัศนคติของพระภิกษุและสามเณรต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสไม่แตกต่างกันตาม สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษา นักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรมและวุฒิการศึกษาสามัญ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาส พบว่า ปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาส ได้แก่ ๑) ด้านการบำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ วัดในจังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่ไม่มีการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ ปัญหาเรื่องความสะดวกภายในวัด หรือบริเวณรอบนอกของวัด และ บางวัดมีโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีสภาพทรุดโทรม ๒) ด้านการบริหาร และการปกครอง ระยะเวลาในการประชุมแต่ละครั้งห่างกันนานเกินไป และบางวัดมีการรวมศูนย์กลาง การปกครองไปที่เจ้าอาวาสเพียงผู้เดียว ทำให้ในบางครั้งการดูแลอาจไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร ๓) ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการอบรมพระภิกษุ และสามเณร มีไม่เพียงพอ และไม่มีการอบรมครูพระ ทำให้เกิดการขาดแคลนครูพระที่จะทำหน้าที่ในการสอนหนังสือทั้งในแผนกบาลีและแผนกธรรม ๔) ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล การติดต่อบางครั้งไม่สะดวก การจัดกิจนิมนต์ไม่ทั่วถึง พิธีกรหรือมคทายก บางวัดยังทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์และไม่ถูกต้องตามรูปแบบประเพณี และสถานที่จอดรถภายในวัดคับแคบจนเกินไปทำให้ญาติโยมที่มาติดต่อหรือมาทำบุญที่วัดเกิดความไม่สะดวก

แนวทางในการแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ๑) ด้านการบำรุงรักษา วัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติ การสรรงบประมาณบางส่วนเพื่อใช้ในการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ การจัดให้มีการทำความสะอาดและปรับทัศนียภาพภายในและรอบนอกบริเวณวัดให้มี ความสวยงาม ร่มรื่น ตลอดจน

การซ่อมแซมโบราณสถานและโบราณวัตถุ ๒) ด้านการบริหารและการปกครอง ควรมีการจัดประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้ง และควรมีการกระจายอำนาจการปกครองออกไปยังผู้ที่มีส่วนร่วมในการบริหารและการปกครอง ๓) ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน ควรส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนนิกกรรมภายในวัด และควรสนับสนุนให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นครูสอนนิกกรรม และควรจัดให้มีการอบรมครูพระทุก ๖ เดือน ๔) ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือสำนักงานและจัดให้มีผู้รับผิดชอบ ควรมีการจัดอบรมพิธีกรหรือมัคคทายกขึ้นในจังหวัดเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและเป็น รูปแบบเดียวกัน และควรจัดให้มีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ญาติโยมที่มา ทำบุญหรือติดต่อในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ^๓

๓. จากผลการวิจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์

ผลการวิจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากคณะสงฆ์ในอำเภอบ้านตาก ยังขาดบุคลากรที่มีคุณภาพไม่เพียงพอเท่าที่ควร ขาดงบประมาณการสนับสนุนการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกนิกกรรม เปรียญธรรม และสายสามัญสำหรับพระภิกษุสามเณร การให้ทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนที่สอบธรรมศึกษาได้ยังไม่มากเท่าที่ควร การสนับสนุนในเรื่องทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีการศึกษาในระดับสูงค่อนข้างน้อย ขาดการจัดตั้งกองทุนสำหรับครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งนิกกรรมและเปรียญธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุโข (พรสุทธิชัยพงศ์)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการอบรมพระภิกษุ และสามเณร มีไม่เพียงพอ และไม่มีการอบรมครูพระ ทำให้เกิดการขาดแคลนครูพระที่จะทำหน้าที่ในการสอนหนังสือทั้งในแผนกบาลีและแผนกธรรม^๔

๔. จากผลการวิจัยด้านการเผยแผ่

ผลการวิจัยด้านการเผยแผ่ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ด้านการเผยแผ่ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากคณะสงฆ์ในอำเภอบ้านตาก มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายในการบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การอบรมพระภิกษุให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรม โดยการจัดให้มีการเทศน์บรรยายในวันสำคัญ การเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่ยังคงขาดการจัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะหรือการเทศน์ออกเผยแผ่เป็นธรรมทานแก่ประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ

^๓พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุโข (พรสุทธิชัยพงศ์), “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

^๔เรื่องเดียวกัน.

อรอนงค์ ววงค์ และคณะ ได้ทำการศึกษาเรื่อง ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่ ผลการวิจัย พบว่า

๑. ผลการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่ ๓ ด้าน พบว่า

ด้านการศึกษา ผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่ เห็นด้วยกับคุณลักษณะของพระสงฆ์ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการควรมีความรู้ทางด้านประเพณีท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม มีความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปและวัฒนธรรม ได้รับการฝึกอบรมพระสังฆาธิการ มีความรู้และทักษะในการใช้ภาษาไทย มีความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมโดยใช้หลักธรรม มีความรู้เกี่ยวกับอาชีพในชุมชนและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีประสบการณ์ทางการบริหารอย่างน้อย ๕ ปี และมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรทั้งทางธรรมและทางโลก มีวุฒิการศึกษานักธรรมเอก และมีวุฒิการศึกษาด้านสามัญมัธยมศึกษา ซึ่งเรียงจากความคิดเห็นของผู้นำจากมากลงมาตามลำดับ

ด้านภาวะผู้นำ ผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่ เห็นด้วยกับคุณลักษณะของพระสงฆ์ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการควรมีความซื่อสัตย์ รักเกียรติยศ ชื่อเสียงของตนเองและองค์กร มีความเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือผู้อื่น มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีอารมณ์มั่นคงและควบคุมตนเองได้ มีความเป็นกันเองไม่ถือตัว ไม่แบ่งชั้นวรรณะ และมีวาจาสุภาพเรียบร้อยและอ่อนโยน ซึ่งเรียงจากความคิดเห็นของผู้นำจากมากลงมาตามลำดับ

ด้านการบริหาร ผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่ เห็นด้วยกับคุณลักษณะของพระสงฆ์ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการควรมีความจริงใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชา สนใจและอุทิศเวลาให้แก่ เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ ตัดสินปัญหาด้วยความยุติธรรม ปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยหลัก ทศพิธราชธรรม มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์การทำงานต่าง ๆ ให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งเรียงจากความคิดเห็นของผู้นำจากมากลงมา ตามลำดับ

๒. ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่ ของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพแตกต่างกันในแต่ละด้าน พบว่า มีลักษณะด้านการศึกษา ด้านภาวะผู้นำ และด้านการบริหารงาน ไม่แตกต่างกัน^๕

๕. จากผลการวิจัยด้านการสาธนาอุปการ

ผลการวิจัยด้านการสาธนาอุปการ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ด้านการสาธนาอุปการอยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากคณะสงฆ์ในอำเภอบ้านตาก มีการควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทย การดูแล ซ่อมแซม บำรุง และปฏิสังขรณ์ เพื่ออนุรักษ์ถาวรวัตถุภายในวัด การปรับสภาพภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมภายในวัดให้มีสภาพสวยงาม และการสร้างจัดการสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้ โดยคำนึงประโยชน์การใช้สอยสูงสุด และการวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ

^๕อรอนงค์ ววงค์ และคณะ, ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่, รายงานวิจัย, (วิทยาเขตแพร่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ปกรณ์ ต้นสกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารงานโดยรวมของพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่างอยู่ในระดับมากทุกด้าน ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของวัดพัฒนาตัวอย่าง มีปัญหามาก คือ พระภิกษุสงฆ์ สามเณร ในปัจจุบันปกครองให้มีคุณภาพเป็นไปได้ยาก ขาดงบประมาณในการก่อสร้างและการพัฒนาวัดเจ้าอาวาสต้องช่วยเหลือตนเอง ประชาชนไม่มีเวลาในการจัดกิจกรรมระหว่างวัดและชุมชน สำหรับข้อเสนอแนะที่ได้รับ คือ ควรถวายความรู้ และส่งเสริมให้เจ้าอาวาสเข้าใจทางด้านการบริหารทั่วไป ควรจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการพัฒนาวัดด้านอาคารเสนาสนะเพิ่มขึ้นและสอดคล้องกับเศรษฐกิจปัจจุบัน และควรมีการจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ระหว่างวัดและชุมชน ตามลำดับ^๖

๖. จากผลการวิจัยด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

ผลการวิจัยด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากคณะสงฆ์ในอำเภอบ้านตาก มีจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชน การดำเนินกิจการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้วยการพัฒนาหมู่บ้าน การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณสุขประโยชน์ การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน และจัดตั้งมูลนิธิเพื่อให้สงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีความเดือดร้อน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูปลัดกิตติวัฒน์ (คชา ปณฺณารโ)** ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัย พบว่า

๑. ความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์ซึ่งสังกัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ที่มีต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑

๒. ผลการเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างตัวแปร พบว่า อายุ จำนวนพรรษาและวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม มีผลทำให้ความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์ซึ่งสังกัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ที่มีต่อการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงเป็นการยอมรับสมมติฐานการวิจัย ส่วนตัวแปรทางด้านวุฒิการศึกษาทางสามัญและวุฒิการศึกษาทางธรรมนั้น ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๓. ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม (๑) ด้านการปกครอง พบว่า ออกกฎระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยอยู่ภายใน

^๖ปกรณ์ ต้นสกุล, “การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่าง”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา), ๒๕๔๖.

วัดพร้อมกับบทลงโทษเมื่อทำผิดอย่างชัดเจน, ควรจะดูแลพระภิกษุสามเณรได้ปกครองอย่างเป็นธรรม, ควรให้มีการทำกิจกรรมร่วมกันบ่อยๆ ที่ก่อให้เกิดความสามัคคีใน หมู่คณะและควรเพิ่มบทลงโทษให้สมเหตุสมผลเมื่อเกิดกรณีพระภิกษุสามเณรไม่เชื่อฟังหรือไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ (๒) ด้านการศาสนศึกษา พบว่า ควรมีการให้ขวัญและกำลังใจแก่ผู้สอนและผู้เรียนนักธรรมและบาลี, ต้องอธิบายถึงความสำคัญและประโยชน์ทางการศาสนศึกษาให้ภิกษุสามเณรได้ปกครองได้เข้าใจอย่างทั่วถึง, ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนและนักเรียนเรียนธรรมศึกษาอย่างทั่วถึง (๓) ด้านการศึกษา สงเคราะห์ พบว่า พระสังฆาธิการควรส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนา, ควรจะมีเงินทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ (๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ควรจัดให้มีการฝึกอบรมในส่วนของการเผยแผ่ธรรมแก่พระภิกษุสงฆ์เพื่อให้เป็นไปตามรูปแบบเดียวกันและควรใช้สื่อที่ทันสมัยในการเผยแผ่ธรรม (๕) ด้านการสาธารณูปการ พบว่า ควรมีการปลูกฝังให้พระภิกษุสงฆ์ภายในวัดเกิดความเอาใจใส่ในการควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ (๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า ควรจัดตั้งกองทุนเพื่อสาธารณสงเคราะห์ขึ้นมาโดยเฉพาะและวัดกับชุมชนควรมีการจัดประชุมร่วมกันและวางแผนกันทำงานอย่างเป็นระบบ^๗

๕.๒.๓ อภิปรายผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ เนื่องจากประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไม่ได้จำกัดอยู่ที่อายุว่าจะเป็นอายุไหน ก็สามารถนำมาใช้ได้เหมือนกันซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูโสภณพุมาร (ชลอ ธมฺมปาโล)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า

๑) ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี มีประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการปกครองสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๔ ด้านการเป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๔ และด้านให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๓

^๗ พระครูปลัดกิตติวัฒน์ (คชา ปญฺญาโร), การบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

๒) ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการดำเนินงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอ ภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล คือ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษา สายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง ตำบลที่อยู่ของพระสังฆาธิการ และสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ และตำบลที่อยู่ของ พระสังฆาธิการต่างกัน มีผลทำให้ประสิทธิภาพของการดำเนินงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีพรรษา วุฒิการศึกษาสาย สามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง และสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบ แบบสอบถามต่างกัน มีผลทำให้ประสิทธิภาพการดำเนินงานของพระสังฆาธิการไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้^๔

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ เนื่องจากถึงแม้พรรษาจะต่างกัน แต่ก็สามารถที่จะนำหลัก ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระเกษมศักดิ์ วรสุโข** ได้ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของ พระสังฆาธิการในอำเภอชุมแสงอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักรและอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดถึงการ พัฒนาศาสนา การศึกษาและอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคณะสงฆ์ โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า พระภิกษุที่มีอายุ พรรษา การศึกษาสามัญ การศึกษาทางธรรม และตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอ ชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑^๕

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีการศึกษาสามัญต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยภาพรวมไม่ แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย เนื่องจากพระสงฆ์ที่มีการศึกษาสามัญต่างกัน แต่ก็ไม่ได้ หมายความว่าจะไม่รู้ถึงประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ **พระคณพศ กิตติสาร (ประกอบเสียง)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานขององค์การ บริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุตั้งแต่ ๓๑-๔๐ ปี มีจำนวน ๗๒

^๔พระครูโสภณปทุมมากร (ชลธ ธมฺปาโล), “ประสิทธิภาพการดำเนินงานของพระสังฆาธิการในอำเภอ ภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

^๕พระเกษมศักดิ์ วรสุโข, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

คน มีความคิดเห็นต่อการตามหลักธรรมาภิบาล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๕$) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่าผู้บริหาร พนักงาน และลูกจ้าง ขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางกรวยมีความคิดเห็นต่อการ ตามหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร พนักงาน และลูกจ้างต่อการบริหารงานของ องค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และประสบการณ์ทำงาน ที่อยู่ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี พบว่าผู้บริหาร พนักงาน และลูกจ้าง ขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางกรวยมีความคิดเห็นต่อการบริหารงาน ตามหลักธรรมาภิบาล โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๐}

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย แสดงว่าการศึกษานักธรรมไม่ได้มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระวิฑูรย์ ฐานเมธี** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า ประชาชนที่มีเพศ สถานภาพสมรส และอาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ และการศึกษา ที่ต่างกันมีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕^{๑๑}

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย แสดงให้เห็นว่าการศึกษาเปรียญธรรมไม่ได้มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูอุทัยกิจพิพัฒน์ (วิรัตน์ สุกอินทร์)** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ จังหวัดอุทัยธานีตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการจังหวัดอุทัยธานีตามหลักสัปปุริสธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย สรุปได้คือ ด้านปรีชาญาณ ด้านอรรถกถา ด้านอรรถกถา ด้านบุคคล

^{๑๐}พระคณพศ กิตติสาร (ประกอบเสียง), “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

^{๑๑}พระวิฑูรย์ ฐานเมธี, “การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

โรปรัญญตา ด้านธัมมัญญตา ด้านมัตตัญญตา และด้านกาลัญญตา การเปรียบเทียบ ภาวะผู้นำของ พระสังฆาธิการจังหวัดอุทัยธานี ตามหลักสัปปุริสธรรม โดยรวมปฏิเสศสมมติฐานที่ตั้งไว้ทั้งหมด กล่าวคือ พรรษา ตำแหน่ง การศึกษานักธรรม การศึกษาบาลี ประสบการณ์การปฏิบัติงานแนวทาง ในการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรมของพระสังฆาธิการจังหวัดอุทัยธานี คือ พระสังฆาธิการ ควรนำหลักสัปปุริสธรรมทั้ง ๗ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และส่งเสริมให้มีการ ปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม จะทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดอุทัยธานี เกิดเอกภาพและ ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น^{๑๒}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการใน อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อให้ผู้ที่ เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ด้านการปกครอง เมื่อมีการกระทำผิดต่อพระธรรมวินัย ทำให้ชื่อเสียง พระพุทธศาสนาเสียหายเกิดขึ้น ต้องมีการวินิจฉัยหรือต้องมีการลงโทษตามความผิดนั้นๆ และ เจ้าอาวาสต้องปกครองพระลูกวัดและศิษย์วัด ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ ของมหาเถรสมาคม

๒) ด้านการศาสนศึกษา มีการตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาของพระภิกษุสงฆ์โดยตรง โดยมีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และต้องให้การ สนับสนุนในส่วนของการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร และเจ้าอาวาสควรมีการส่งเสริมการศึกษาให้ พระภิกษุสามเณรได้เรียนในทางพระพุทธศาสนา ทั้งในด้านพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญ

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ส่งเสริมในด้านการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนใน ท้องถิ่นตนด้วยการให้มีการเรียนธรรมศึกษา และเจ้าอาวาสควรมีบทบาทในการส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ การศึกษาสงเคราะห์ เช่น ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในแต่ละวัด ศูนย์อบรมเด็กก่อน เกณฑ์ภายในวัด และศูนย์สำหรับทำกิจกรรมต่างๆ

๔) ด้านการเผยแผ่ มีโครงการอบรมเด็กเยาวชนโดยการจัดค่ายคุณธรรม จริยธรรม ในแต่ละสถานศึกษาทุกๆ ปี และควรมีโครงการอบรมพระนักเทศน์ในแต่ละอำเภอ เพื่อให้ พระภิกษุภายในอำเภอสามารถสั่งสอนประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเข้าใจหลักคำสอนของ พระพุทธเจ้ามากขึ้น และเจ้าอาวาสแต่ละวัดควรมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุกมากขึ้น เพื่อให้ ประชาชนให้เห็นความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา โดยมีการประสานงานกันระหว่างสำนักงาน

^{๑๒} พระครูอุทัยกิจพิพัฒน์, “การศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการจังหวัดอุทัยธานี ตามหลัก สัปปุริสธรรม ๗”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

พระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำอำเภอและประจำจังหวัด ให้มีการประชาสัมพันธ์หลักธรรมผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อระบบออนไลน์ เป็นต้น

๕) ด้านการสาธารณูปการ ด้านการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดควรมีการก่อสร้างในส่วนเฉพาะที่มีความจำเป็นเท่านั้น เจ้าอาวาสควรประสานงานกับทางราชการในการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพและอาชีพให้กับประชาชน และมีการวางแผนพัฒนาวัดควบคู่กับการพัฒนาชุมชน โดยมีการประสานงานกับหน่วยงานทางภาครัฐ เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล หรือหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้มีส่วนร่วมการทำงานด้วยกัน

๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เจ้าอาวาสควรมีการแสดงพิพิธภัณฑโบราณที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้ เป็นผู้ประสานงานกับทางราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดตั้งกองทุนต่างๆ เพื่อช่วยเหลือประชาชน เช่น กองทุนส่งเสริมการศึกษา กองทุนอาหารกลางวันสำหรับเด็ก กองทุนช่วยเหลือยามเกิดภัยธรรมชาติ หรือจัดตั้งห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) เมื่อมีการกระทำผิดต่อพระธรรมวินัย ทำให้ชื่อเสียงพระพุทธศาสนาเสียหาย เกิดขึ้น ต้องมีการวินิจฉัยหรือต้องมีการลงโทษตามความผิดนั้นๆ และเจ้าอาวาสต้องปกครองพระลูกวัดและศิษย์วัด ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบของมหาเถรสมาคม

๒) ควรมีการตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาของพระภิกษุสงฆ์โดยตรง โดยมีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และต้องให้การสนับสนุนในส่วนของการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร และเจ้าอาวาสควรมีการส่งเสริมการศึกษาให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนในทางพระพุทธศาสนา ทั้งในด้านพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญ

๓) ควรส่งเสริมในด้านการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นตนด้วยการให้มีการเรียนธรรมศึกษา และเจ้าอาวาสควรมีบทบาทในการส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์การศึกษาสงเคราะห์ เช่น ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในแต่ละวัด ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด และศูนย์สำหรับทำกิจกรรมต่างๆ

๔) ควรมีการอบรมเด็กเยาวชนโดยการจัดค่ายคุณธรรม จริยธรรม ในแต่ละสถานศึกษาทุกๆ ปี และควรมีโครงการอบรมพระนักเทศน์ในแต่ละอำเภอ เพื่อให้พระภิกษุภายในอำเภอสามารถสั่งสอนประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเข้าใจหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามากขึ้น และเจ้าอาวาสแต่ละวัดควรมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุกมากขึ้น เพื่อให้ประชาชนให้เห็นความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา โดยมีการประสานงานกันระหว่างสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำอำเภอและประจำจังหวัด ให้มีการประชาสัมพันธ์หลักธรรมผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อระบบออนไลน์ เป็นต้น

๕) ควรมีการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดควรมีการก่อสร้างในส่วนเฉพาะที่มีความจำเป็นเท่านั้น เจ้าอาวาสควรประสานงานกับทางราชการในการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพและ

อาชีพให้กับประชาชน และมีการวางแผนพัฒนาวัดควบคู่กับการพัฒนาชุมชน โดยมีการประสานงานกับหน่วยงานทางภาครัฐ เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล หรือหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้มีส่วนร่วมการทำงานด้วยกัน

๖) ควรมีการแสดงผลพินิจภัณฑ์โบราณที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้ เป็นผู้ประสานงานกับทางราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดตั้งกองทุนต่างๆ เพื่อช่วยเหลือประชาชน เช่น กองทุนส่งเสริมการศึกษา กองทุนอาหารกลางวันสำหรับเด็ก กองทุนช่วยเหลือยามเกิดภัยธรรมชาติ หรือจัดตั้งห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรจะศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยมีการสัมภาษณ์เพิ่มเติมให้มากขึ้น เพื่อจะได้เปรียบเทียบความคิดเห็นพระภิกษุกับประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และควรมีการเพิ่มกลุ่มประชากรให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม คือ จากที่เป็นการแบบสอบถามเฉพาะพระภิกษุอย่างเดียว แต่ให้เพิ่มกลุ่มประชากรที่เป็นประชาชนเข้ามาด้วย เพื่อความชัดเจนและหลากหลายมากยิ่งขึ้น

๒) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเรื่องระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นให้กว้างมากขึ้น จะได้เป็นการส่งเสริมให้พระสังฆาธิการในแต่ละวัดหันมาสนใจเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น และเปลี่ยนกลุ่มประชากรจากระดับอำเภอไปเป็นกลุ่มประชากรในระดับจังหวัด

๓) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรจะศึกษาและประยุกต์หลักธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์เข้ามาเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัยยิ่งขึ้น เช่น หลักพรหมวิหาร ๔, หลักอิทธิบาท ๔, หลักสาราณียธรรม ๖, หลักอปริหานิยธรรม ๗, หลักสัปปุริสธรรม ๗ เป็นต้น และนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น

๔) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ หรือเทคนิคในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อจะได้ทราบเทคนิค กลยุทธ์ หรือยุทธศาสตร์ที่สามารถนำมาใช้เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม

๕) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยในการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยเฉพาะในด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อจะได้ทราบข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์เฉพาะด้านแก่การคณะสงฆ์ด้านนั้นๆ